

Veiksmažodžio laiko kategorijos problema verčiant iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą ir iš lietuvių kalbos į ispanų kalbą. Būtųjų laikų semantika.

Carmen Caro Dugo

Anotacija. Straipsnyje aptariama ispanų ir lietuvių kalbų būtųjų laikų semantika. Ispanų ir lietuvių kalbų sistemoje yra panašūs būtieji laikai, bet jų semantika skiriasi. Vertėjas turi labai gerai išmanyti abiejų kalbų būtųjų laikų reikšmes, nes ispanų kalbos būtųjų laikų pasirinkimas yra daug griežtesnis. Ten, kur lietuviškai vartojamas būtasis kartinis laikas, ispaniškai vartojamas vienas arba kitas būtasis laikas, priklausomai nuo konteksto. Verčiant būtajį kartinį laiką iš lietuvių kalbos į ispanų, reikia įsigilinti į kontekstą ir į pranešimo turinį. Lietuvių ir ispanų kalbų būtieji dažniniai laikai gali turėti veiksmo kartojimosi reikšmę, bet lietuvių kalboje veiksmo kartojimąsi dar galima reikšti ir būtoju kartiniu (jo kartojimasis paprastai paaiškėja iš konteksto). Ispanų kalbos būtojo dažninio laiko reikšmės daug platesnės. Du sudėtiniai atliktiniai ispanų kalbos veiksmažodžio laikai kur kas dažniau vartojami nei lietuvių kalboje. Pastarojoje daug lengviau apsieinama be sudėtinių atliktinių laikų, nes būtojo kartinio laiko reikšmė iš dalies sutampa su sudėtinių atliktinių laikų perfektine reikšme. Lyginamosios gramatikos studijos ir vertimo praktika naudinga tiek vertėjams, tiek filologams, nes padeda įsigilinti į abiejų kalbų struktūras. Pateikti tekstai ir jų vertimas iš lietuvių kalbos į ispanų aiškiai rodo abiejų kalbų būtųjų laikų semantiką.

Raktažodžiai: *būtieji laikai, veiksmažodžio laikų semantika, laikų derinimas.*

Ivadas

Verčiant iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą ir iš lietuvių kalbos į ispanų kalbą, gana sunku perteikti veiksmažodžių laiko kategoriją, ispanų kalbos laikų semantiką. Ypatinę dėmesį reikia skirti būtiesiems laikams, nes ispanų kalbos laikų (kaip ir kitose romanų kalbose) yra daugiau negu lietuvių. Be to, ispanų kalba laikosi griežtų, iš lotynų kalbos paveldėtų, laikų derinimo taisyklių. Tad ispanų kalbos vertėjai turi gerai išmanyti lietuvių ir ispanų kalbos veiksmažodžių sistemą, gebėti pasinaudoti lietuvių kalbos raiškos priemonėmis laikui ir veiksmui reikšti, kad versti tekstai semantiškai ir stilistiškai prilygtų gimtajai kalba rašytiems tekstams.

Ispanų kalbos sistemoje yra trys pagrindiniai dažniausiai vartojami būtieji laikai:

- *Pretérito indefinido*, kuris beveik atitinka būtajį kartinį laiką.
- *Pretérito imperfecto*, atitinkantis būtajį dažninį, bet kai kuriais atvejais ir kartinį laiką.
- *Pretérito perfecto* (sudėtinė atliktinė forma), atitinkanti, nors ne visada, esamąjį atliktinį laiką (būti + būtojo laiko dalyvis, pvz., *buvau buvęs*).

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad laikai panašūs. Tačiau jų semantika skiriasi. Ten, kur lietuvių kalboje vartojamas būtasis kartinis laikas, ispanų kalboje vartojamas vienas arba kitas būtasis laikas priklausomai nuo konteksto. Verčiant lietuvių kalbos būtajį kartinį laiką į ispanų kalbą, reikia labai įsigilinti į kontekstą ir pranešimo turinį, atkreipti dėmesį į tai, kas ir kaip norima pasakyti, pvz., ar veiksmas suprantamas kaip pagrindinis, ar kaip kito įvykio aplinkybė. Kontekstas rodo kalbėtojo (pranešėjo) požiūrį: kaip jis traktuoja nusakomą veiksmą, ar jis jį laiko kito veiksmo

kontekstu, priežastimi, ar veiksmas yra susijęs su kalbamuoju momentu.

Pagrindinė problema, nulėmusi šį tyrimą yra ta, kad ispanų ir lietuvių kalbos veiksmažodžio būtųjų laikų semantika dažnai nesutampa, todėl vertėjams neretai iškyla problemų mėginant perteikti vieno ar kito laiko reikšmę vertimo kalba. Šio straipsnio tikslas – aptarti ispanų ir lietuvių kalbos veiksmažodžio būtųjų laikų semantines ypatybes, remiantis lietuvių literatūros vertimo į ispanų kalbą pavyzdžiais. Ispanų ir lietuvių kalbų veiksmažodžių būtųjų laikų semantika gretinamuoju aspektu iki šiol nenagrinėta. Tema yra nauja ir aktuali, nes vertimų daugėja.

Atliekant vertimo analizę, naudoti straipsnio autorės versti grožinės literatūros tekstai. Vertimuose į ispanų kalbą būtojo kartinio laiko formos pažymėtos žvaigždute, būtojo dažninio laiko formos pabrauktos. Tiriama medžiaga nagrinėjama aprašomuoju kontrastyvinės analizės metodu.

1. Būtasis kartinis – *Pretérito indefinido*

Ispanų kalbos būtasis kartinis vartojamas daug dažniau negu kitose romanų kalbose. Pvz., prancūzų ir italų kalbose (taip pat ir germanų kalbų grupės vokiečių kalboje) būtojo kartinio atitikmuo dažniau vartojamas rašytiniuose, formallesniuose kontekstuose (Matte 2005: p23). Ispanų kalbos *pretérito indefinido* vartojamas ir rašytinėje, ir sakytinėje kalboje, kai kalbėtojas pasakoja apie praeities vienkartinį arba apytiksliai žinomą skaičių kartų pasikartojusius veiksmus, įvykius arba procesus. (Todėl neretai italai ir prancūzai, kalbėdami ispanų kalba, sunkiai geba tinkamai vartoti ispanų kalbos veiksmažodžių būtajį kartinį laiką.) Dažniausiai laiko pasirinkimas priklauso ne nuo paties veiksmo, o nuo kalbėtojo požiūrio, nuo to, kaip jis pasakoja, vertina įvykį. Kalbėtojas renka *pretérito indefinido* tada, kai nori perteikti informaciją apie praeities įvykį, nieko

daugiau neprisidėdamas, nesiedamas to veiksmo nei su kalbamuoju momentu, nei su kitomis aplinkybėmis.

Kadangi *pretérito indefinido* reiškia veiksmą, kartą įvykusį arba per tam tikrą laikotarpį baigtą praeityje, šio laiko nebūtų galima vartoti kartu su laiko žymikliais, rodančiais pasakojimo metu nebaigtą laiko tarpą, pvz., *todavía no* (dar ne), *esta semana*, *este año* (šią savaitę, šiais metais). Kartais sakinyje nėra jokių laiko žymiklių, galinčių rodyti nusakymo įvykio trukmę arba baigtį. Todėl verčiant privalu turėti omenyje visą pasakojimo kontekstą. Aptarus ispanų kalbos būtojo dažninio laiko vartoseną, *pretérito indefinido* reikšmė tampa aiškesnė.

Lietuvių kalbos būtasis kartinis laikas taip pat reiškia veiksmą, ankstesnį už kalbamąjį momentą, įvykusį tam tikru praeities momentu (vad. **aoristinė** reikšmė, būdinga įvykio veiksmo veiksmožodžiams). Tačiau šis laikas vartojamas ir vienkartiniams, ir daugkartiniams veiksams reikštis. Veiksmo kartojimasis paprastai paaiškėja iš konteksto. Būtojo kartinio laiko formomis taip pat nusakomi neribotos trukmės veiksmai ir būsenos, nuolatiniai gamtos ir žmonių gyvenimo reiškiniai. Būtasis kartinis laikas gali reikšti veiksmą, kurį laiką vykusį praeityje (tai vad. **imperfektinė** reikšmė, būdinga eigos veiksmo veiksmožodžiams) (Sližienė 1997: p297). Panašiais atvejais ispanų kalboje vartojamas būtasis dažninis laikas. Lietuvių kalbos būtojo kartinio laiko reikšmės yra daug platesnės už ispanų kalbos *pretérito indefinido*.

1 lentelė. Būtasis kartinis ir būtasis dažninis laikas

Skalbinių virvę, peilius, keletą ypač nuodingų vaistų buteliukų moteris kas naktį išnešdavo į sandėliuką ir paslėpdavo popierių dėžėje po senais laikraščiais. Užrakinusi sandėliuko ir koridoriaus duris, raktus ji padėdavo vis į kitą vietą. Kartą ji užėjo į vyro kambarį. Vyras kaip visada sėdėjo už rašomojo stalo nukrauto schemomis ir brėžiniais. Moteris norėjo pasikalbėti, tačiau valandėlę pasėdėjusi ir nepratarusi nė žodžio, pravirko. (V. Juknaitė, <i>Stiklo šalis</i>)	<i>Cada noche</i> la mujer sacaba al pequeño cuarto trastero el cordel de la ropa, los cuchillos y algunos botes de medicinas especialmente tóxicas, y lo escondía todo en una caja de papeles debajo de periódicos viejos. Cerraba con llave el cuartito y la puerta del pasillo, y luego ponía las llaves cada vez en un sitio distinto. Una vez entró* en la habitación del hombre. Como siempre, el hombre, estaba sentado en su escritorio, repleto de esquemas y bocetos. La mujer quería charlar, pero estubo sentada un ratito sin decir palabra; seguidamente se echó* a llorar.
--	---

Lietuviško teksto būtojo dažninio laiko formos turi aiškiai kartojimosi reikšmę ir į ispanų kalbą verčiamos būtoju dažniniu laiku. Tačiau iš šio teksto lietuvių būtojo kartinio

laiko formų ispaniškame tekste būtoju kartiniu laiku verčiamos tikrai tos, kurios aiškiai reiškia vienkartinį veiksmą: **užėjo** ir **pravirko**.

2 lentelė. Būtasis kartinis ir būtasis dažninis laikas

Prie gydytojo kabineto ant ruda cerata aptraukto suolo sėdėjo keletas žmonių. Girgždėjo nuolat varstomos koridoriaus durys. Burzgė pilka šviesa šviečianti neoninė lempa. Įėjusi į kabinetą, moteris nužvelgė išdėstytus ant stiklinio stalelio instrumentus: žirkles, skalpelius, švirktus. Gydytojas sėdėjo ant sukamos kėdės (...). Tai buvo grėsmingos išvaizdos vyras, didelėmis paraudusiomis akimis. (V. Juknaitė, <i>Stiklo šalis</i>)	Junto a la consulta del médico varias personas estaban sentadas en un banco cubierto de hule marrón. Las puertas del pasillo chirriaban constantemente al abrirse y cerrarse. Zumbaba la lámpara de neón, que irradiaba una luz gris. Una vez dentro del despacho, la mujer se fijó* en los instrumentos colocados en una mesita de cristal: tijeras, escalpelos, pinzas, jeringuillas. El médico estaba sentado en una silla giratoria (...). Era un hombre de aspecto amenazador, con ojos grandes y enrojecidos.
--	---

Šis tekstas ir jo vertimas rodo, kad būtasis kartinis laikas (ypač eigos veiksmo veiksmožodžių) lietuvių kalboje vartojamas bendram kontekstui, aplinkybėms, atpasakoti. Tais atvejais ispanų kalboje vartojamas tik būtasis dažninis laikas. Iš lietuvių kalbos teksto būtojo kartinio laiko formų į ispanų kalbą būtoju kartiniu laiku išverstas tik veiksmožodis **nužvelgė**. Kadangi lietuvių kalbos priešdėliai papras-

tai suteikia baigtumo reikšmę įvykio veiksmo veiksmožodžiams (ypač būtojo kartinio laiko formoms) arba reiškia vienkartinį veiksmą (Krinickaitė 1997: p289), tų veiksmožodžių būtojo kartinio laiko formos į ispanų kalbą, priklausomai nuo konteksto, verčiamos būtoju kartiniu arba atlikiniu sudėtinu laiku.

Skirtingą ispanų ir lietuvių kalbų veiksmažodžių būtujų laikų semantiką rodo pasakų kalba. Ispanų pasakų pradžioje, kai dažnai pateikiamas bendras kontekstas, pristatomi pagrindiniai personažai, būtina vartoti būtajį dažninį laiką.

3 lentelė. Pasakų teksto veiksmažodžio būtujų laikų vartojimas

Seniai seniai gyveno labai daili mergaitė. KARTINIS	Había una vez una niña muy bonita. DAŽNINIS
Močiutė gyveno kitame miško gale. KARTINIS	La abuela vivía al otro lado del bosque. DAŽNINIS
Miške buvo labai pavojinga. KARTINIS	El bosque era muy peligroso. DAŽNINIS
Ji nebijojo . KARTINIS	No le daba miedo. DAŽNINIS
Staiga pamatė vilką, kuris atrodė milžiniškas. KARTINIS-KARTINIS	De repente vio* al lobo, que era enorme. KARTINIS-DAŽNINIS

Iš lietuvių kalbos teksto būtojo kartinio laiko veiksmažodžių tik vienas **pamatė**, turintis aiškią vienkartinę reikšmę, verčiamas į ispanų kalbą būtuojų kartiniu laiku. Visi kiti verčiami *pret. imperfecto* formomis.

Pretérito imperfecto taip pat vartojamas veiksmažodžiu reiškiamai informacijai, pranešėjo ryžtingumui, kai kalbama apie asmeninius planus, sušvelninti. Šis laikas suteikia mandagumo atspalvį, reiškiant norą arba prašymą. Lietuvių kalboje būtasis kartinis laikas gali turėti panašius modalinius atspalvius. Norint suteikti atsakymui abejojimo, neįsitikinimo atspalvį ir kartu sumažinti kategoriškumą, kai kurių veiksmažodžių būtojo kartinio laiko pirmojo ir antrojo asmens formomis pasakomas dabarties veiksmas ar būseną. Pvz.: *Aš norėjau su Jumis pakalbėti*. Ispanų kalboje šiuo atveju vartojamas ne kartinis, o dažninis laikas.

3. Sudėtiniai atliktiniai būtieji laikai

Du sudėtiniai atliktiniai ispanų kalbos veiksmažodžio laikai kur kas dažniau vartojami nei lietuvių kalboje. Pastarojoje daug lengviau apsieinama be sudėtinių atliktinių laikų, nes būtojo kartinio laiko reikšmė iš dalies sutampa su sudėtinių atliktinių laikų perfektine reikšme.

3.1. Esamasis atliktinis laikas – *Pretérito perfecto*

Ispanų kalbos esamasis atliktinis laikas (*pretérito perfecto*) rodo atpasakojamo veiksmo ryšį su kalbamuosiu momentu ir savo reikšme labai aiškiai skiriasi nuo būtojo kartinio laiko. Vieno ar kito laiko pasirinkimą lemia ne chronologinis

Lietuvių kalboje šiuo atveju dažniausiai vartojamas būtasis kartinis laikas, kurio semantikoje yra ir bendroji plačios praeities reikšmė.

kriterijus (kada veiksmas įvyko), o kalbėtojo požiūris į veiksmą. Norint parodyti, kad praeities veiksmo rezultatai siejasi su dabartimi, privalu vartoti atliktinį laiką. Yra kalbininkų, kurie *pretérito perfecto* laiko ne būtuojų, o esamuosiu laiku. Iš tiesų šis laikas visada susijęs su dabartimi, su kalbamuosiu momentu, bet vis dėlto *pretérito perfecto* reiškiamas veiksmas jau įvykęs artimoje ar tolimoje praeityje. Svarbiausia ne chronologinis aspektas, o pranešėjo požiūris.

Kai pranešėjas vartoja *pretérito perfecto*, jam aktualu atpasakoti veiksmą, kuris yra vienaip ar kitaip susijęs su dabartimi, gali būti esamojo veiksmo, situacijos, būsenos priežastis.

¿Cómo es que **hablas** tan bien inglés?

– Es que **he vivido** diez años en Inglaterra.

Iš kur tu taip gerai kalbi angliškai?

– Dešimt metų gyvenau Anglijoje.

Kalbėtojas nurodo, kad pasakojamas veiksmas ne visiškai baigtas, gali dar pasikartoti, toliau veikia esamą padėtį, veiksmas netraktuojamas tik kaip praeities įvykis arba būseną. Lietuvių kalboje tam tikrais atvejais būtasis kartinis laikas savo reikšme priartėja prie sudėtinių atliktinių laikų. Jis gali reikšti praeties veiksmą, kurio rezultatai yra dabartyje (turi perfektinę reikšmę, būdingą esamajam atliktiniam laikui) (Slizienė 1997). Ispanų kalboje, esant aiškiam ryšiui su esamuosiu momentu, būtasis kartinis nevartojamas.

4 lentelė. Esamasis atliktinis laikas – *Pretérito perfecto*

Šiltą sekmadienio popietę įdeję sostinės gyventojai miesto parkais vedžioja vaikus ir šunis. Vasara baigiasi, tad paskutinės jos glamonės ypač mielos, su ilgesio priemaišom. Šalia pušynėlio, kurį teisingiau vadint šiuokšlynėliu, susispietė margas būrys. Tenai kažkas dedasi . Tad reikia pažiūrėti. (E. Mikulėnaitė, „Laisvė“, <i>Nepaprastos istorijos</i>)	Una tarde calurosa de domingo los habitantes bronceados pasean (esamasis laikas) a los niños y los perros por las afueras de la ciudad. Se acaba (esamasis laikas) el verano, así que sus últimas caricias son (esamasis laikas) especialmente agradables, con mezcla de nostalgia. Junto al pinarillo, que es más exacto llamar basurerillo, se ha congregado (ESAMASIS SUDĖTINIS ATLIKTINIS LAIKAS) un grupo variopinto. Allí ocurre (esamasis laikas) algo. Hay (esamasis laikas) que ir a mirar.
---	--

Verčiant lietuvių kalbos būtojo kartinio formą **susispietė** į ispanų kalbą, būtina vartoti ATLIKTINĮ LAIKĄ, nes,

kaip rodo sakinio esamojo laiko formos, veiksmas aiškiai susijęs su kalbamuosiu momentu.

Ispanų kalboje *Pretérito perfecto/ imperfecto/ pretérito indefinido* pasirinkimas dažniausiai priklauso ne nuo paties veiksmo, o nuo kalbėtojo požiūrio, kaip jis nori tuos veiksmus atpasakoti.

- **Pretérito indefinido:** kalbėtojas laiko veiksmą pagrindiniu, įvykusių praeityje (per tam tikrą laikotarpį ar momentą).
- **Pretérito imperfecto:** juo reiškiamas bendras kontekstas, apibūdinama praeities situacija, būsena...
- **Pretérito perfecto (praeitis dabartyje):** kalbėtojas nusakoma praeities veiksmus, aktualius kalbamuojam momentu, nes jie padeda paaiškinti dabarties situaciją, veiksmą, yra vienaip ar kitaip susiję su dabartimi.

3.2. Būtas atliktinis laikas – Pretérito pluscuamperfecto

Ispanų ir lietuvių kalboje būtąjį atliktinį laiką (*pretérito pluscuamperfecto*) gali pakeisti būtasis kartinis, tačiau ispanų kalboje, kad būtų veiksmų seka būtų aiški, daug dažniau vartojamas būtas atliktinis laikas.

Lietuvių kalbos būtasis kartinis atliktinis laikas, pavartotas tam tikrame kontekste, reiškia kurį laiką praeityje trukusią ir paskui išnykusią rezultatinę būsena. Bet vienisinis būtasis kartinis taip pat gali turėti pliuskvamperfektinę reikšmę, būdingą būtajam kartiniam atliktiniam laikui. Ir lietuvių, ir ispanų kalboje vienisinis laikas nuo atliktinio laiko skiriasi aiškesne ankstesnio veiksmo reikšme, bet lietuvių kalboje daug lengviau apsieinama be sudėtinių formų.

Šiame tekste lietuvių ir ispanų kalbos laikų pasirinkimas aiškiai rodo būtų laikų seką:

*Savaite nakvojęs karklų krūme, kur vyresnysis berniukas buvo įrengęs jam guolį, vieną pavakarę jis **negrįžo**.*

(V. Juknaitė, Stiklo šalis)

5 lentelė. Būtųjų laikų vertimas

Kai aš **rytais šluodavau** kiemą, **būdavo** gražu pažiūrėti, kaip jie visi **sėsdavo** į mašinas. Tik viena šeima, iš septinto būto, **neturėjo** mašinos. Jie mašinos **nepirko**, nes **nesugyveno**.

Kartą, kai aš **buvau** pikta tą rytą, nes iš naktinės pamainos kepykloje **grįžo** mano dukterė apvogta (...), toji poniutė mane **užkalbino**:

– Ar kas **atsitiko**? Jūs taip **švaistotės** šluota, tarsi ketintumėt iššluoti viso pasaulio šiukšles... mane tame tarpe...– **pajuokavo**.

(B. Vilimaitė, “Atsigręžti meilėje”, *Užpustytas traukinys*)

*Después de haber pasado la noche una semana entera en un seto de juncos en el que el niño mayor le **había hecho** (būtas atliktinis laikas) un lecho, una tarde no **volvió****.

Kitame tekste lietuvių kalbos būtuojų kartiniu laikų reiškiamą laikų seką neaiški. Verčiant šį sakinį į ispanų kalbą ir siekiant aiškumo, būtina pasirinkti sudėtinę atliktinę formą:

***Grįžo** visai kitokia (...). Net **neaplinkė** pusseserės, kuriai išvažiudama **paliko** daiktus, nepranešė mokyklai, kad **nedirbs**.*

(E. Mikulėnaitė, „Laisvė“, *Nepaprastos istorijos*)

Volvió transformada (...). Ni siquiera **visitó*** a su prima, a la que **había dejado** (būtas atliktinis laikas) sus cosas al marcharse, ni avisó a la escuela que no **iba** a trabajar.*

Tekstas taip pat rodo ispanų kalbos griežtą laikų derinimo sistemą. Jeigu pagrindinis veiksmažodis eina būtuojų laikų, šalutinio sakinio veiksmažodis – taip pat būtuojų. Pavyzdžiui, J. Biliūno („Laimės žiburys“) teksto veiksmažodžius:

***Pasklido** apie tai garsas po visą šalį: visur tik apie tai **tekalbėjo**. Bet niekas **negalėjo** gerai suprasti ir kitiems išaiškinti, **ką tie žodžiai reiškia**.*

Į ispanų kalbą reikėtų versti tik būtaisiais laikais. Esamas laikas neįmanomas.

*Se **corrió*** el rumor por todo el país; en todas partes se **hablaba** sólo de eso. Pero nadie podía entender bien ni explicar a los demás qué **significaban** (būtas dažninis) esas palabras.*

Laikų derinimo sistemą reikėtų išsamiau nagrinėti, bet ji nėra šio straipsnio tyrimo tikslas ir objektas.

Kiti grožinės literatūros pavyzdžiai rodo, kad lietuvių kalbos būtasis kartinis laikas gali turėti gana įvairias reikšmes, kurios ispanų kalboje perteikiamos skirtingais laikais.

Cuando yo **barría** (VEIKSMO KARTOJIMASIS) el patio **por las mañanas**, **era** (VEIKSMO KARTOJIMASIS) bonito mirar cómo todos **se montaban** (VEIKSMO KARTOJIMASIS) en sus coches, a cuál más lindo. Sólo una familia, la del piso número siete, no **tenía** (SITUACIJA) coche. No **se habían comprado** (BŪTASIS SUDETINIS ATLIKTINIS LAIKAS, ANKSTESNIS VEIKSMAS) un coche porque las relaciones no **eran** (PRIEŽASTIS) buenas.

Una mañana **estaba** (KONTEKSTAS, SITUACIJA) yo enfadada, pues mi hija **había vuelto** (BŪTASIS SUDETINIS ATLIKTINIS LAIKAS, ANKSTESNIS VEIKSMAS) del turno de noche en la panadería y le **habían robado** (BŪTASIS SUDETINIS ATLIKTINIS LAIKAS, ANKSTESNIS VEIKSMAS). En fin, aquel día esa señora **se dirigió*** (PAGRINDINIS ĮVYKIS, VIENKARTINIS VEIKSMAS, priešdėlinis veiksmažodis) a mí:

– ¿Le **ha pasado** (ESAMASIS ATLIKTINIS LAIKAS, RYŠYS SU KALBAMUOJU MOMENTU, ESAMOS BŪSENOS PRIEŽASTIS, esamųjų laikų kontekste) algo? **Da** (esamasis laikas) unos escobazos que **parece** (esamasis laikas) que quiere barrer toda la basura del mundo... incluyéndome a mí – **bromeó*** (PAGRINDINIS ĮVYKIS, VIENKARTINIS VEIKSMAS, priešdėlinis veiksmažodis).

Būtojo kartinio laiko formomis ispanų kalbos tekste vers-
tos tik dvi: **užkalbino** ir **pajuokavo** (priešdėliniai veiksma-
žodžiai, reiškiantys vienkartinius baigtinius veiksmus).

Verčiant *AR KAS ATSITIKO?* ispanų kalboje vartotina tik
atliktinio laiko *pretérito perfecto* forma, nes ryšys su esa-
ma situacija yra aiškus.

Išvados

Vertimas iš vienos kalbos į kitą yra ne tik kūrybinis, bet ir
kalbų tiriamasis darbas, leidžiantis padaryti reikšmingas te-
orines išvadas. Gretinant lietuvių ir ispanų kalbų praeities
raišką (būtuosius laikus) galima padaryti šias išvadas:

1. Lietuvių kalboje praeičiai reikšti vartojami du vientie-
siniai laikai – būtasis kartinis ir būtasis dažninis ir ana-
litinės konstrukcijos, turinčios perfekto ir pluskvam-
perfekto reikšmės. Šios konstrukcijos yra šalia vienti-
sinių laikų paradigmos. Jos dažnai esti sinoniminės su
vientisiniais laikais.
2. Lietuvių kalbos vientisinis būtasis kartinis laikas turi ir
perfekto, ir pluskvamperfekto reikšmę ir su analitinė-
mis konstrukcijomis vartojamas beveik kaip absoliutūs
sinonimai. Ispanų kalbos paprastas būtasis kartinis lai-
kas neturi perfekto reikšmės, todėl būtojo kartinio lai-
ko formos nėra sinoniminės su analitinėmis esamojo
sudėtinio atliktinio laiko formomis. Praeities veiksmo
ryšys su kalbamuoju momentu žymimas tikrai esamojo
atliktinio laiko formomis.

3. Lietuvių kalbos būtasis kartinis turi ir pluskvamper-
fekto reikšmę tada, kai žymi veiksmą, kurio rezultatai
susiję su kitu praeities veiksmu ar situacija. Ispanų
kalbos būtasis kartinis laikas taip pat gali turėti plus-
kvamperfektinę reikšmę, tačiau aiškią pluskvamper-
fekto reikšmę turinčios analitinės formos dažniau var-
tojamos negu lietuvių kalboje. Jos vartojamos kitaip –
siekiant nustatyti praeities veiksmų seką.
4. Lietuvių kalbos būtasis dažninis laikas turi aiškią kar-
tojimosi reikšmę. Tačiau veiksmo kartojimui reikšti
lietuvių kalboje vartojamas ir eigos veiksmo būtasis
kartinis laikas. Ispanų kalbos tik įvykio veiksmo veiks-
mažodžių būtasis kartinis laikas gali žymėti praeityje
pasikartojančius veiksmus. Kai veiksmų kartojimasis
apibrėžtas, ispanų kalboje eigos veiksmo veiksmazo-
džių kartojamam veiksmui reikšti vartojamas tikrai bū-
tasis dažninis laikas.

Literatūra

1. Gómez Torrego, L. (2000) Gramática didáctica del español, Madrid.
2. Matte Bon, F. (2005) Gramática comunicativa del español, Madrid.
3. Krinickaitė, S. (1997) Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, p. 283-290.
4. Paulauskienė, A. (1994) Lietuvių kalbos morfologija: paskaitos
lituanistams, Vilnius.
5. Real Academia Española. (1999) Gramática descriptiva de la lengua
española, Madrid.
6. Sližienė, N. (1997) Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, p.
290-304.

Carmen Caro Dugo

The Problem of Verb Tense Category in Translating from Spanish into Lithuanian and from Lithuanian into Spanish. Semantics of Past Tenses

Summary

Comparing Lithuanian and Spanish verbal tenses, it can appear that both languages have similar past tenses; however, for translators from Lithuanian into Spanish and from Spanish into Lithuanian it becomes obvious that the usage and meanings of past tenses differ significantly. The use of Spanish Simple Past, Imperfect and Present Perfect tenses is quite a challenge for Lithuanian speakers and translators, because in Lithuanian the Simple Past is much more widely used and it can often have imperfect and perfective meaning, whereas in Spanish the choice of past tenses is much stricter, and the Imperfect tense has far more varied meanings than the Lithuanian equivalent. Both speakers and translators have to take into account the context of speech, as well as the speaker's intentions, so as to decide which tense is to be used in each case. Comparative grammar proves to be extremely useful for translators as well as linguists, because it makes it necessary to be well acquainted with the verbal structures of both languages.

Straipsnis įteiktas 2007 12
Parengtas spaudai 2008 05

Apie autorę

Carmen Caro Dugo, Vilniaus universiteto Romanų kalbų katedros lektorė.

Interesų sritis: ispanų kalbos mokymas, XVII a. ispanų literatūra, lietuvių ir ispanų kalbų lyginamoji gramatika, grožinės literatūros vertimas iš lietuvių į ispanų kalbą.

Adresas: Algirdo g. 2-36, LT-03220 Vilnius, Lietuva.

El. paštas: carmen.caro@uki.vu.lt

